

ھالقارالىق ئارتىپ بەيىاستاقتىقپەن وينا كەلگەنن سىتەۋگە جول بەرمەيدى

— ەرەجەنى ەلەمەگەن، ئسوز جوق، جەڭلىسكە ئۇشرايدى

□ جۇڭ شىك

وسى كەزەكتى امەرىكا قۇراما شتات- تارى ۋكىمەتنىڭ نازارىندا، ۴ر ەلەپەن قارىم - قاتنىاس جاساعان كەزەدە، اپتەۋ ”امەرىكا قۇراما شتاتتارى الدىندا تۇرادى“ دەگەنى توسقىندىققا ئۇشراسا، زورەكەر- لىك قىلغى ساتسىزدىككە جولقۇسا بولعا- نى، بارلىغى ەرەجەگە قايشلىق جاساعان بولپ شىعادى. مۇنداي زورەكەرلىك لوگىكا جونىدە گەرمانيا ساۋدا - ونەر- كاسپىشلەر كەڭەسنىڭ باس جوراسى ۋانسلىبەنىڭ: امەرىكا قۇراما شتاتتارى جاق فۇتبول جارىسىندا ”دوپتى قولنا ۇستاپ جۇگرىپ، ۋاراتاعا ئسۇزۈپ كىرىپ الپ، “ وعان ”زەپتۇن دوى جارىسىنىڭ ەرەجەسى وسىلاي “ دەپ سەبەپ ايتۇدا دەگەن وبرازدى تە- گھۇى بار. ۴بىر جلدان استام ۋاقتتان بەرى، امەرىكا قۇراما شتاتتارى جاق كەدەن باجسى توپىاعىن قۇترىنا ئۇيد- رپ، بارلىق جەردە ساۋدا داۋ - شارىن تۇدىرىپ، ”فارفور بۇيىمدار دۇكەنىنە كىرىپ كەتكەن بۇقا“ سىياقتى ەرەجەنى نەگىز ەتكەن كوپ جاقنى ساۋدا تۇزىلد- سىنە قىسىنسز سوقتىغىپ، ەرەجەنى، ئارتىپتى ئوز الاقانىدا وپناتىپ، ھالق- رالىق قوعامداغى ەڭ ۇلكەن ”شاتاق تۇدىرۇشى“عا اينالدى.

جۇڭگو - امەرىكا قۇراما شتاتتارى ساۋدا قاتىغىسىنىڭ ۴مانى — امەرىكا قۇراما شتاتتارى جاقنىڭ دۇنيە جۇزىلىك ساۋدا ۋيىمىنىڭ داۋ - شارلاردى شەشۇ مەھانىزىمىنەن اينالىپ ئوتىپ، امەرىكا قۇراما شتاتتارىنىڭ شكى زاڭىنا نەگىز- دەلىپ ھالقارالىق ساۋدا قاجالىسن تۇدىرۇ بولپ وتىر. امەرىكا قۇراما شتاتتارى دۇنيە جۇزىلىك ساۋدا ۋيىمە- نىڭ ۇقق بەرۇنەن وپتەگەن جاعايدا جۇڭگونىڭ تاۋارلارىنان زور كولەمدە ۇستەمە كەدەن باجىسن الدى، بۇل وسى ەلدىك ۋادەسى مەن دۇنيە جۇزد- لىك ساۋدا ۋيىمىنىڭ ەرەجەسىن ەلەمە- گەندىك، سىگار جاقنى ەرەجەنى ھالق- رالىق ەرەجەدەن ۇستەم قوپىغان بەيپاس- تاقىتقىپەن وينا كەلگەنن سىتەگەندىك بولپ تابىلدى.

دۇنيە جۇزىلىك ساۋدا ساھانىسندا بارنىشا ايبار كورسەتكەن امەرىكا قۇراما شتاتتارى بەت قۇبلىتۇ وپىنن توقتاۋسىز ويناپ، بىردە، دۇنيە جۇزىلىك ساۋدا ۋيىم- مىنىڭ ەرەجەسى ئبىزدى ”زىيانغا ئۇشرات- تى“ دەپ جازىرسا، ەندى بىردە، تۇكتەن - تۇك جوق باسقا مەملەكەتتەرگە

”ەرەجەگە بويسۇنبادى“ دەگەن قالپاق كىگىزدى، ئىپتى، باسقا ەلدى دۇنيە جۇزىلىك ساۋدا ۋيىمىنان ”ايداپ شىعۇ“ كەرەك دەپ قۇقاي كورسەتتى. امەرىكا قۇراما شتاتتارى قانشالىق تاماعىن جىرتا ايعايلاعانىمەن، قانشالىق جانىن سالا وپىن قويغانىمەن، ۴جونىسال وپىنن اقم- رى ەشكىم القامادى. ”ەرەجە نەگىزىن- دەگى ھالقارالىق ئتۇزىلىس ھاۋىپكە ئۇشراۋدا، كىسىنى تىكىسىندىرەتمى، بۇل ھاۋىپتى وزگە ەل مەمس، قايتا وسى جۇيەنى ورناتۇغا جەتەكشى بولعان امەرىكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ئوزى تۇدىرىپ وتىر“. ەۋروپا القالار كەڭەسنىڭ ئفوراعاسى تۇسكەنىڭ بۇل رىنىڭ بەيپاستاق ارەكەتىنە دەگەن جىي- رەنىشى مەن ۋايىمەن ئھىعارتتى.

ھالقارالىق ەرەجەنى وپىنشققا بالاپ، وزىنە ۋيلەسسە قولدىنىپ، ۋيد- لەسپەسە تاستاي سالۇ — امەرىكا قۇراما شتاتتارى جاقنىڭ كانگى ۴ادىسى. وسى كەزەكتى امەرىكا قۇراما شتاتتارى ۋكىمە- تنىڭ ھالقارالىق ەرەجەگە جاۋ كوزبەن قاراۋى ادامدى تىكىسىندىرەدى، ئىپتى، بۇل ونىڭ قازىرگى دىپلوماتىالىق ساياسا- تنىڭ بەلگىسىنە اينالدى. بىرلەسكەن مەملەكەتتەر ۋيىمىنىڭ وقۇ - ەارتۇ، ەلىم جانە مادەنىيەت ۋيىمى، بىرلەسكەن مەملە- كەتتەر ۋيىمىنىڭ ادامدىق ۇقق القالار كە- گھى، ەلەمدىك پوچتا وداغى سىياقتى ھا- لىقارالىق ۋيىمداردان بىر كەس - تىر كەس شەگىندى، تىنىق مۇھىت اتتاعان سەرىك- تەستىك قارىم - قاتنىاس كەلىسىمى، پارىچ كلىپات كەلىسىمى، ەلەمدىك كوشپەندىد- لەر كەلىسىمى، ىران يادرو ماسەلە- سى جان - جاقنى كەلىسىمى، »ۋەنا دىپلوماتىالىق قارىم - قاتنىاس شارتىنىڭ داۋ - شاردى كۇشپەن شەشۇدى قالاعانىد- شا تاڭداۋ جونىدەگى كەلىسىنماماسى« سىياقتى ۴بىر قىدىرۇ ھالقارالىق شارىتتار- دان شەگىندى، سولتۇستىك امەرىكا ەركىن ساۋدا كەلىسىمى مەن امەرىكا قۇرا- ما شتاتتارى - كورەيا ەركىن ساۋدا كەلە- سىمىن قايتا اقىلداسۇدى زورلىقپەن تالاپ ەتتى، امەرىكا قۇراما شتاتتارىنىڭ سىگار جاقنى ارەكەتتەرى ھالقارالىق ەرەجە مەن ەلەمدىك جونگە سالۇغا ۋىر سىن - سايسى تۇدىردى. ۇلى برىتانىانىڭ بۇرىن- ەى باس ۇازىرى گوردون براۋن اھ ۇرا: ”امەرىكا قۇراما شتاتتارى جالغىز ۋيەكتى دۇنيەدەگى كوپ اتىتلاردان قارا ۇزۇپ العا شىققان كەزەدە، ول ۇنەمى كوپ جاقنى قۇرىلم ارقىلى ارەكەت

ەتۇشى ەدى. ال قازىر دۇنيە ۴جۇزى كۇن ساين كوپ ۋيەكتەنگەندە، امەرىكا قۇراما شتاتتارى ۋكىمەتى ۴الى باپاعىسىن- داي سىتەپ كەلەدى، - دەدى. امەرىكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ھالقارا- لىق ەرەجەنى بۇلدىرۇگە توڭمويىندىقپەن بەرىلۇندەگى لوگىكاسىنىڭ شىعار ئتۇيد- نى وكتەمدىك ئتاسىل ارقىلى ۇوزىنىڭ مۇددەسىن كوزدەۋ. امەرىكا قۇراما ش- تاتتارى مەملەكەت ھاۋىپسىزدىگى سىتە- رى كوهەكشىسى بولتوننىڭ كەزىندەگى ”ەگەر بۇگىن ماغان (بىرلەسكەن مەملە- كەتتەر ۋيىمىنىڭ) ھاۋىپسىزدىك القالار كەڭەسىن قايتا قۇرغىزار بولسا، مەن ۴بىر عانا تۇراقتى القا ەل قوپار ەدم، وپتىكەنى وسىلاي سىتەگەندە عانا ەلەم- دىك كۇشتەردىڭ ورنالاسۇن شىنايى بەينەلۇگە بولادى“ دەگەن ۴بىر ”ايگە- لى ئسوزى“ مۇنداي پىيىلدى اينىپتاي ۴دال كورسەتتى. وكتەمدىككە سۇيەنىپ قارىسى جاقنى قىسمەن كوندىرە الامىن دەپ وپلاپ قالغان امەرىكا قۇراما شتات- تارى جاق ەكى جاققان قىسىم ئتۇسىرۇ كوپ جاقنى مەھانىزىمەن اتتاعۇرىلم ”جوعارى ونىمدىلىككە“ يە، كەدەن باج- سى توپىاغى ەرەجە قۇرىلىسىنان اتتاعۇرىلم ”جوعارى ونىمدىلىككە“ يە دەپ لەپىر- دى.

امەرىكا قۇراما شتاتتارى وكتەم- دىكىپەن ەرەجەگە قاساقانا سايسى جارىيالاپ، ەرەجەنى ئوز قالاعانىشا با- شىققا يلەۋ قىالىندا بولدى. الايدا، كىمىنىڭ بىلەگىنىڭ جۇان كەەندىگىن، كىمىنىڭ كۇشى زور كەەندىگىن سالىستىد- راتىن زورەكەرلىك زامانى كەلەپكەسكە كەتتى، دۇنيە جۇزىندەگى سىتەردى ۴ار ەل تەك قانا اقىلداسىپ شەشەدى. قازىر دۇنيە ۴جۇزىنىڭ كۇش جاعدايى تەز وز- گەرىپ، كوپ ۋيەكتەنۇ ەرەكشەلىگى كۇن ساين ايقىندالىپ، ەل اتتاعان ما- سەلەلەر كۇن ساين كوبەيىپ، ەلەمدىك ەرەجە جۇيەسىنە دەگەن قاجەت ۇزدىك- سىز جوعارىلغان ھالقارالىق جاعايدا، امەرىكا قۇراما شتاتتارىنىڭ سىگار جاقنى- لىق وينا جابىسىپ الۋى، تەك قانا وزد- ىنە جانە باسقا ەلدەرگە ۋىرەشلىك تۇدد- رادى. ەرەجەگە قارىسى ئوز بەتىنشە بەيپاستاقتىق سىتەۋ اقىرى تاناۋى ناسقا تپۇگە، ۴سوز جوق، اپارىپ سوعادى، ”تاغى ۇلى بولۇ“ نىساناسى تەك قانا كۇلكىگە قالادى.

دۇنيە ۴جۇزىنىڭ دامۇ ۇلكەن ۋقىم- مى جەلدەن ەشكىمنىڭ ەركىنە قاراي بۇ- رىلماغان. امەرىكا قۇراما شتاتتارى ەرە-

جەنى بۇلدىرۇگە قۇنىغىپ وتىرعاندا، باسقا ۴بىر ئتۇرلى ”دولاي“ مەن ”قۇرد- لىس“تا بىلىنەي جۇرىلۇدە. امەرىكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ۴بىر اقپارات قۇرالى بىلاي دەپ ەسكەرتۇ بەرگەن: ۇنەمى ”دوپ قاقپاسىنىڭ ورنىن جىلجىتۇ“ بوداۋ بەرۇگە اپارىپ سوعادى، امەرىكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ھالقارالىق قارىم - قاتنىاس- تىڭ ولىشەمىن ۋىدارىپ تاستاۋ ارەكەتى كەيپىر سەرىكتەستەردىڭ امەرىكا قۇراما شتاتتارىنا يەك سۇيەۋىن السىرەتەدى. امەرىكا قۇراما شتاتتارىنىڭ تاغى ۴بىر اقپا- رات قۇرالى ئىپتى توتەسىنەن: ”ەكو- نوميكالىق سالادا امەرىكا قۇراما شتاتتارى لىگە دەيىن ”ەرەسەك بالا“ سىياقتى، ۴بىراق بىردەن - ۴بىر ”ەرەسەك بالا“ مەمس. مۇنداغى ھاۋىپ - قاتەر امەرىكا قۇراما شتاتتارى باسقا بالالارغا ۇنەمى قۇقاي كورسەتەتمىن زورەكەر رەتىدە قارا- لىپ، وسى بالالاردىڭ بىرلەسىپ الپ، اما- لىن تاۋىپ امەرىكا قۇراما شتاتتارىنان تاپساپ كەتۇگە ماجبۇرلەيدى“ دەپ شولۇ جاسادى.

جۇڭگودا ”وڭھاۋدان بەتەر پايدا جوق، بىلىقلىقتان بەتەر زىيان جوق“ دەگەن كونە ئسوز بار. قازىرگى دۇنيە جۇزىندەگى ۴بىرىنىشى ۴برى ەكونوميكا- لىق تۇلعا جانە نىقپالغا يە ۴برى ەل رە- تىدە، امەرىكا قۇراما شتاتتارى جاقنىڭ قاتىستى ساپاستاتتارى مەن ۴سوز - ارە- كەتتەرىندە تىم بولماغاندا جاۋاپكەرىش- لىك سەزىمى بولۇى، دۇنيە ۴جۇزىنىڭ ”بىلىقلىغى“نا مەمس، قايتا ”وڭھاۋۇنا“نا ئىپىمدى بولۇى كەرەك. كوپ جاقنىلىق پەن ەرەجە نەگىزىندەگى كوپ جاقنى ساۋدا ئتۇزىلىسىن قورعاۋ ھالقارالىق قوعامنىڭ ئتۇبىرلى مۇددەسىنىڭ تىپاناعى ۴ارى ۴ر ەلدىڭ كۇشتى ئۇنى. امەرىكا قۇراما شتاتتارىنىڭ ەرەجەنى كوزگە ىل- مەۋى ھالقارالىق قوعامنىڭ ورتاق قۇت - بىرسى مەن دۇنيە جۇزىندەگى ەلدەر- دىك ورنىدى مۇددەسىن ۴جونسىز زىان- دادى. مۇنداي دورەكى جولىسىزدىق جۇرت كوڭلىنىنەن ورنن تاپىيادى، اقم- رىندا دا جاقسى نايىچەگە يە بولمايدى. ەگەر امەرىكا قۇراما شتاتتارى جاق ئوز بەتىنشە سىتەي بەرسە، رابىنان قايتپاي، ۴سوز جوق، ”بارسا كەلەپكەستىڭ قۇرىدىمغا ايا- راتىن جولمەن جۇرە بەرم“ دەسە، وندا ول ئوزىن قۇرتۇ جولن تاڭداغانى بولماق، بۇل جولدىڭ، ۴سوز جوق، ۴بىر عانا سوغى بەكە- تى بار، ول - جەڭلىس!

(شىنخۇا اگەنتىنىڭنىڭ 5 - ايدىڭ 22 - كۇنى بېيجىڭنەن بەرگەن ھابارى)

ساقابەك مونونوۋو:

ەر جۇرەك قۇربانلاردىڭ ەسەلى ەڭبەگى ۇرپاقتار بويى جىرلانادى

ايماق قارۇلى كۇرەسىنىڭ جەڭسىن بىلگەرلەتۇ ئۇشىن قاجىماي - تالهاي قۇلىشىنادى. 1946 - جىلى 7 - ايدىڭ 1 - كۇنى شىنجياڭ ولكەلىك بىرلەسكەن ۇكىمەتى قۇرىلا- دى، سىقاپەك مونونوۋ ولى- كەلىك بىرلەسكەن ۇكىمەتنىڭ مۇشەسى، قوسىمشا ولكەلىك اماندىق قورعاۋ ورنىباسار سىلىغى بولپ، 11 تارماقشالى ”بەيىستىشلىك ۴بىتىمى“نا دا-

ساقابەك مونونوۋونىڭ سۈرەتى (ماتەريال سۈرەت)

□شىنخۇا اگەنتىگى تا-

يەكتىلەندىرۇگە، تىپاناقئاندىرۇغا كۇش سالادى. شىنجياڭ ولكەلىك بىرلەسكەن ۇكىمەت دىدارعاننىان كەيىن، ول شىنجياڭ ئۇش اймаغىندا تۇلغان وسپان ۴سلام، قالىبەك، رايىمبەك. قوجابەك قارۇلى بۇلگىن تىنىشتاندىرۇغا قولباس-

شلىق ەتىپ، شىنجياڭ ئۇش ايماق بازا- سىن بەكەمدەۋدەن جانە قورعاۋدان سىرت، 100 مىڭغا جۇنق گومپىنداڭ قو- سىنىنىڭ شىنجياڭنان شىعپى شىكى ولكە- گە كىرىپ شىكى سوعىسقا ارالاسۇن تەجەپ، ھالىق ازاتتىق سوعىسىنىڭ، اس- رەسە، باتىس سولتۇستىك ازاتتىق سوعم- سىنىڭ ۴ساتتى جۇرگىزىلۇنئە بارنىشا ساپكەسەدى.

1948 - جىلى 8 - ايدا سىقاپەك مو- نونوۋ ”شىنجياڭ بەيىستىشلىكتى قورعاۋ دەمۇكراتىالىق وداغى“ ورتالىق ۋيىم- داسىترۇ كومپىتەتنىڭ مۇشەلىكىنە سايلاب- نادى. ول شىنجياڭ ئۇش ايماق كادر - جۇرتشىلىغىنا، اسرەسە، ۇلتتىق ارمىيانىڭ قولباسى - جاۋىنگەرلەرنە وتانىڭ تۇ- تاستىغى مەن ۇلتتار نىتىمىاعىن قورعاۋ تارىبەسىن ۇزبەي جۇرگىزىپ، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىياسىنىڭ دارىپتەمەلە- رى مەن ھالىق ازاتتىق سوعىسىنىڭ جە- ڭسىن زور كۇشپەن ۇگىتتەيدى.

1949 - جىلى 8 - ايدىڭ 23 - كۇنى ئتوراعا ماۋ زىدۇڭنىڭ ۇسىنىسى ەتۇد- مەن ول قۇلجىادان سوۋەت وداغى ارقم- لى بەيپىيىڭگە (قازىرگى بەيجىڭ) جۇڭگو ھالىق ساپاسى ۴ماسلىجات كەڭەسىنىڭ ۴بىرىنىشى كەزەكتى جالپى ماجىلىسىنە قا- تىناسۇغا اتتانادى، 8 - ايدىڭ 27 - كۇنى ول وتىرعان سوۋەت وداغىنىڭ ۇشاعى سوۋەت وداغىنىڭ سىرتقى بايقال كولى ۋوڭرى كەڭىستىگىندە اپتاقا ئۇشراپ، با- قىتقا قارىسى قازا بولادى، سول كەزدە 47 جاستا ەدى.

دەگى ماسەلە 22.

چىن لەي مىنانى ۴بىلدىردى: ۋتونومىيالى رايوندىق كەدەيلەردى سۇيەمەلدەۋ كەڭسەسى نازاردى وڭتۇستىك شىنجياڭنىڭ 4 ايماق - وىد- لىسىنداغى ەرەكشە كەدەي وڭىرلەرگە، ەرەك- شە كەدەي قاۋىمغا جانە ”ەكەدەن تارقىتىرماۋ، ۇشتى قامتاماسىز ەتۇ“گە نىقپال ەتەتىن كور- نەكتى ماسەلەلەرگە شوغرلاندىرىپ، كادرلار- دى باۋلۇ تەبىبىنن ۇزدىكىسىز كۇشەيتىپ، كەدەي بۇقارانىڭ شىكى قوزعاۋشى كۇشىن ۇزدىكىسىز قوزداتىپ، نىسان اياق السىن مىقتى يگەرپ، رەتتەپ - تۇزەتكەن ماسەلەلەردىڭ قايتا بەلەڭ بەرۇنەن قاتاڭ ساقىتانىپ، كەدەي- لىكتەن ارىلتۇدان قامال الۋىداعى ”قىسقى جورىق“تىڭ نايىچەسىن ۇزدىكىسىز بەكەمدەپ، يىىل 606 مىڭ 100 ادامدى كەدەيلىكتەن ارىلتۇغا، 976 قىستاقتى كەدەيلىك تىزىمدىگىنەن شىعارۇغا، 12 كەدەي ۋداننىڭ كەدەيلىك قاپلىغان لىپ تاستاۋنا كەپلىدىك ەتەدى.

مەزگىلدىك داينىدىغى اتتاعۇرىلم تولىق، كەدەي- لەرگە جەتەكشىلىك ەتۇ، كەدەيلەردى ازايىتۇ، كەدەيلەرگە تىپەمدىلىك جاراتۇ باعىتامالىلىغى اتتاعۇرىلم ايقىن، كەدەيلىكتەن ارىلتۇدان قامال الۇ قىزمەتىن نىسان جاعىنان قولداۋى اتتاعۇر- لىم بەكەم بولدى. 4 - ايدىڭ سوڭىنا دەيىن وڭتۇستىك شىنجياڭنىڭ 4 ايماق - وىلىسى كە- دەيلەردى سۇيەمەلدەۋ نىسانىنان 1896سىن باستاپ جۇرگىزدى.

رەتتەۋ - تۇزەتۇدى تىپاناقئاندىرۇدى مىقتى يگەردى. قامال الۇ جاۋاپكەرشلىگىن كۇشەيتىپ، قىزمەتتى تىپاناقئاندىرۇغا قايتالاي قىسىم ئتۇسىر- دى، سونىمەن ۴بىر ۋاقتتا، ”قايتا قاداعالاۋ“ ار- قىلى قىزمەت مەھانىزىمىن اتتاسۇزداندىرىپ، كە- دەيلىكتەن ارىلتۇدىڭ ساپاسىن جوعارىلاتتى. قا- زىرگە دەيىن ورتالىقتىڭ 6 - شارلاۋ گرۇپپاسى اڭسى ەتكەن 4 نۇردەگى 65 ماسەلە رەتتەپ - تۇزەتلىدى ۴ارى ۇزاق ۋاقت تاپابندى بولۇغا ۴تېستى ماسەلە 43، رەتتەۋ - تۇزەتلىۇ ۇستىندە-

دەيلىكتەن ارىلۇدى ويلاۋى نەگىزگى ۋەنگە ايد- نالىدى“.

بارلىغن باۋلۇ نەگىزىندە، نىسان قۇرىلد- سى، رەتتەۋ - تۇزەتۇدى تىپاناقئاندىرۇ، ”قايتا قا- داعالاۋ“ سىياقتى ۴ئۇيىدى قىزمەتتەر تەڭ بىلگە- رىلەتلىپ، ”قىسقى جورىق“نىڭ شىنايى ونىمدىد- لىكىكە قول جەتكىزۇنئە كەپلىدىك ەتىلدى.

نىسان قۇرىلىسىن مىقتى يگەردى. ”ەكەدەن تارقىتىرماۋ، ۇشتى قامتاماسىز ەتۇ“دەگى، ”بىرگە جاقىنداۋ“داغى ولىقلىقتار مەن جەتەر- سىزدىكتەردى دالىمە - ۴دال بايقاپ، ”التى دالىمە - ۴دال“دى تىپاناقئاندىرۇدىڭ، ”جەتتى ۴بىر توپ“تى مىلگەرلەتۇدىڭ، ”ئۇش سەرىپىد- دى ارتىتىرۇ“دى جەبەۋدىڭ قامال الۇ ۴ئۇيىنى مەن كۇش سالۇ ۴ئۇيىنن ۴دال تاۋىپ، نىساد- داردى جوبالاۋى اتتاعۇرىلم ەلىي، اتتارىپىدىلە- ەى جونىدەگى دالىدەمەلەرى اتتاعۇرىلم تولىق، جولداۋ ئتارتىبى اتتاعۇرىلم كەمەلدى، قارجى باسقارۇى اتتاعۇرىلم جۇيەلى، باستاپقى